

La Letra Mesadièra

DE L'INSTITUT D'ESTUDIS OCCITANS D'ARIÈJA

11 car. Enric Fabre 09100 PÀMIAS
05.81.06.03.88/ieo09@orange.fr
<http://ieo-arieja09.blog4ever.org/>

AGENDA

Emission de ràdio

Cada dimars, de 19h00 a 20h00 - Era votz dera montanha, sus Ràdio Coserans 94.7 FM

Corses e talhièrs d'occitan

En rason de la situacion sanitària, totis los corses en « presencial » son arrestats. Se contunhan ça que la per via informatica. S'entresenhar per cada cors a l'IEO.

Las directives empachant las amassadas publicas, los acamps son pel moment anulats o modificats. S'entresenhar a l'IEO.

Caris sòcis,

Es pas un exercici aisit de menar quicòm de novèl e de gaujós dins aquesta passa. La pandemia que contunha es dins totes les esperits e sèm fòrça per far mai que nos calcinar. Dins aquel ambient que l'ansia i es mèstra, que las fèstas e les rescontres son pas que remembres, que la crisi sociala e les problèmas de tota mena son cada jorn mai grèus, cossí pensar ça que la, a las batèstas necessàrias de menar, per defendre la lenga nòstra e tot çò d'autre qu'amb la situacion sanitària e son tractament pel govèrn, un fum de causas que cresiam ganhadas son menaçadas coma jamai. Arrogància e mesprètz, repression e paur, vaquí l'actualitat.

Le francés tostemps es estat presentat dins les mèdias coma la lenga mager per la cultura e l'ensenhament al punt de passar sus l'existéncia istorica de las autras. Coma l'occitan per exemple, que dins una cronica de *France Inter*

del mes de decembre nos volián far creire que les trobadors, que sa lirica demòra l'expression mai de tria de la societat medievala, escrivián en francés vièlh ! Contunhan atal de nos voler panar la memòria. Messorgas e ignorància per negar una realitat qu'embarrassa, ja qu'ensajan dempuèi sègles, e de badas, de nos far crebar.

La darrièra tròba de l'estat francés centralista, n'i auriá per rire s'èra pas tant vergonhós, es d'enebir les pegasolets sus las placas d'immatriculacion de las veituras ! Les bretons, les catalans, les còrses e les autres pòran pas pus reivindicar son identitat coma ac fasián dempuèi d'annadas ; la nòstra crotz del Lengadòc amb le Òc la nos caldrà tirar de la placa se volèm pas pagar le verbal ! Escandalós !!!

Vesètz, res camba pas, mentre que le cambiament es çò que mai nos fa mestièr.

Solide, es pas possible, dins aqueles jorns de defenses, d'embarrament e de consignes cambiadissas de prene iniciatives de las grandas per salvar la lenga o ne favorizar la visibilitat. Cal esperar de tempses novèls e espèri que vendràn lèu lèu.

Ara, coma ac canta *La Talvera* dins le sieu darrièr disc : « *la Republica camina a reculons* ». Es pas encara deman que l'interès de totes passarà abans le de l'argent. Se volèm d'ajuda, podèm pas comptar que sus nosautres e sus totes les desconsiderats e les mal pagats que sens relambi demòran al servici de las gents.

Nos dison tanben que la cultura, aquò's pas essencial ! Mas la cultura n'avèm besonh per soscar e per anar cap als autres, per nos poder desrevelhar e nos tirar d'aquela nuèit estèrta que nos i vòlon enterrar.

Uèi coma dasièr, nos daissem pas embarrar las idèas, contunhem amassa de cridar amb fòrça nòstra volontat de defendre la nòstra identitat, atal entre totes farem tot !

Annia Wolf

Enquista (2)

Natashà que tornèc al comissariat, rénde compte als collègas de sa visita a Marcèl. Aquestis qu'avian avançat. La resulta de l'autopsia que confirmèc que, al noste sdf, qualqu'un que li ajudèc a passar l'arma a esquèrra en estofant-le. Mes que demoravan tostem las memas questions : Quu èra ? E perqué tuar un ètra altant praubè ? E quin rapòrt amb les cinc de la fotò ?

Amb una collèga que partic cercar aquel Joan Vernet, le de la famosa letra de Felip Faget. N'èra cap a casa. Un sèu vesin que l's i diguèc que'l trobarian en çò del garagista Minòt.

« Bonjorn Mossur. Qu'èm de la poliya, e que vos viem véser a prepaus d'un corrièr que recebèretz de Felip Faget que i a uns quiantis ans.

- Adiussiatz. Ja é vertat que m'escribèc. Mes que non li è cap pogut respòner, pusque non'm deishèc cap d'adreça. E res mès desempueish. »

Totis tres qu'anèren a casa véser aquela missiva. L'òme, en aquel moment soldat al Nigèr, que's disia pròishi de la frontièra amb le Malí. L'envelòpa que portava le tampon de Niamey, datada de i a quatorze ans. Punt.

« E aquela fotò, se vos rapèla quicòm ? ça diguèc Natashà en presentant-li les cinc joesis, en tenguda civila, aishús una plaça, ça semblava. Un temps d'observacion, pueish :

- Le del mièg, aquí, qu'é Felip. Mes les autis non les coneishi cap.

- Plan mercia Mossur de la vòsta ajuda. »

E las duas policièras que se'n tornèren al comissariat. Sola demorava la pista de l'armada. Coma la jornada s'avançava, qu'arrestèren aquí le trebalh, en tot soscar en tot çò que i auria a fèr en seguida.

Le lendeman, Natashà qu'encarguèc un aluserpit de la còla, un as de l'informatica, de fèr las cèrcas que calia alprèp de las autoritats militarias de la region. E, pensativa, que se'n tornèc a la cabana del sdf, fosegar dedens las saloparias aturadas per aquel praubè diable.

Quand i arribèc, que constatèc que tot qu'èra estat sensgirat ! Doncas, qu'alqu'un que cercava quicòm... Munida de gants e d'un crochet, que verificuèc las pòchas, les plecs, las fenilhas, l'eishús de las estagèras. A un moment dat, que trobèc, al fons d'un cacerolet que datava de l'an Ceset, una espèça de vielh papèr, un tròc de jornal, amb un article que parlava d'un òme qu'avia disparit en Arièja, devèrs Gajan ça semblava. L'article, a mantat esquiçat, que comportava una fotò, mes tament usada qu'èra de mal fèr de conéisher aquela persona. Le noste sdf ?

Natashà que's prenguèc aquel indici, e que tornèc al comissariat. E que demanèc a la cantonada : « S'avetz arrés de novèl ?

- Oc, l'estat-major de Tolosa que s'ocupa mos transmèter la resulta de sas cèrcas, a prepaus de militaris partidis al Nigèr entre 2000 e 2020.

- Plan mercia Antòni. Tant lèu qu'as quicòm, fèr-m'ac saber. »

La comissaria qu'encarguèc una auta collèga d'ensajar de recuperar la pagina del jornal (après confrontacion dels avises que'n concluren qu'èra *La Despacha*) amb la data e la fotò, potabla altant que possible.

De son costat, que devalèc a las arquiús, consultar la lista de totis les desaparegudis de las vint derrèras annadas. Que'n trobèc una quarantena, una majoritat d'òmes. Que leguèc les renduts-comptes. E que'n trièc una detsena que podian benlèu correspòner a l'atge del noste sdf (una soassantena d'ans, s'avia dit le medacin legista, encara qu'aquela persona fusa plan abirmada per la vida).

Que se n'anèc dinnar. « Be veiram pueish », ça's pensèc.

La vrespada que tornèc al burèu amb sas cèrcas.

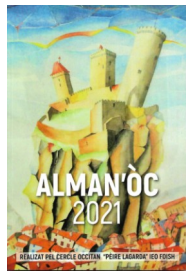
« Antòni, ont n'èm ?

- Res de novèl. »

L'auta collèga, amb l'ajuda d'Internet, que trobèc las Despachas de l'Arièja de las vint derrèras annadas. En cercant al tèma *disparicions*, que cagèc aishul famús article de l'òme de Gajan. Que s'apelava Josèp Sentenac. Qu'èra partit als camparòls le dimenge 6 d'octobre de 2006, e deguns que non l'avia cap tornat a véser desempueish.

Natasha que verificuèc aishús la sèva lista : ja i figurava plan aquel nom ! Dorsièr classat al cap de dètz ans. La fotò del jornal, mès clara que la trobada dedens le cacerolet, benlèu permetteria de saber se podia correspòner al sdf. Mes quin reconóisher'l, barbut, espelufat e tant mercat per la vida !

Sortidas

Lo Cercle occitan Pèire Lagarda de Foish ven de sortir son Alman'Òc 2021 !!!
S'i pòt trobar istòrias, galejadas, recèptas, cançons e plan d'autras causas !!!
De crompar a l'IEO d'Arièja al prètz de 10€ (pòrt en sus).

Lo Cercle occitan de Quercòrb a el tanben sortit son Almanac occitan !
Un centenat de paginas d'istòrias, « gasconariás », recèptas...
10€ (pòrt en sus) a l'IEO d'Arièja !

LA CRAB'ESTELA

Cossí nasquèt la bodega ? Sòfia Jacques-Serano conta cossí aquò se passèt un còp èra... Cossí una craba venguèt un instrument de musica, qun ròtle joguèron dins l'istòria una fada-mitona, lo pichon Tiston e l'ors Pèdescauç ?

La Crab'estela : un libre de 16 paginas, illustrat per Pascala Théron que pren plaça dins la colleccion Farfadet (n° 43) de l'IEO-Aude.

En mai de legir lo libre, podètz escotar l'istòria dita per Sòfia Jacques-Serano e Isabèla François, amb las musicas de la Sòfia, dins un enregistrament d'Ives St-Germain : - en podcast mercé a RCF-Pays d'Aude e sa cronica occitana *Als 4 Vents* :

<https://rcf.fr/vie-quotidienne/un-conte-de-sophie-jacques-autour-de-la-boudegue>

- en vos procurant lo libre e lo CD en venda a l'IEO d'Arièja al prètz de 8 € (pòrt en sus).

A TU VAI !

Darrièr album de La Talvera disponible a l'IEO d'Arièja !

Cançons sus la libertat, suls papièrs qu'òm nos demanda a cada canton de la carrièra, sus la Republica que camina en rè, sul rescalfament de la planeta...
14 títols en occitan, dont 13 de creacion e una cançon del cançonièr Armand Landes : de qué passar mai d'una orada de bonur musical..!

Prètz : 12€ (pòrt en sus)

~~~~~

Istòria del temps passat d'Alan Vidal

Pascas abans les Ramèls

Le jorn de Nadal de 1849 nasquèc Jana Ferreòl a la bòrda del Gabe pròche Montaut que sos parents devían èsser mèstre-vaillets o miejaires. Coma totes de lor casta, mudavan sovent, de bòrda en bòrda, per Martror, amb l'espèr d'encontrar un mèstre melhor. Atal en 1870 la familha Ferreòl se trobèron a la bòrda de La Miramonde pròche Savardun.

Just a la bòrda vesina de Frairàs, dins la familha del mèstre-vaillet, un gojat de 22 ans *Antoine Benoit* dit Toenon tornava de l'armada.

Las relacions socialas -pas encara rosegadas pel materialisme de la societat de consomacion- mancavan pas a l'epòca e les joves s'encontravan sovent, pels trabalhs, las dimenjadas, las velhadas, las fèstas...

Le tot es... que la malastroja Jana anguèt a la fièira sens èsser maridada e ne nasquèc una filha. I a pas de qué brandir la cinta me directz ; cèrtas òc mas en 1871 se passava pas atal. La paura maire, de còps exclusiva per la familha, se trobava bandida de la societat ont reinava la morala religiosa nautament presicada per una curatalha de pècs. E parlem pas de las trufariás del vesinatge! Situacion encara mès injusta que le mascle qu'aviá fèit le còp s'ac passava plan melhor.

Sa maire mòrta dos ans abans e le paire que deviá renegar endacòm mès, es aisit de pensar que la Jana, gojata de tot just 21 ans, se trobèt plan soleta aquel 14 de junh de 1871 quand s'ajasquèc. Urosament una levandiera de 32 ans venguèt de Savardun per l'ajudar e per declarar la drolleta *Catherine* a la comuna ; les dos testimònis illetrats posquèron pas solament signar. Cossí imaginar, qu'un eveniment qu'auriá degut èsser urós venguèsse tan vergonhós ?

Se pòt pensar que le Toenon èra le paire ja que maridèt la Jana. Per salvar un pauc la reputacion, demorèron pas pels tisons. Quatre jorns apuèi la naissença publiquèron les bans a la comuna del 18 de junh al 25 (de dimenge a dimenge) e se maridèron lèu lèu le dimècres 5 de julhet a uèit oras del ser, a solide sens campanas ni tambor.

Puèi vos'n dobtatz, la pichona familha daissèt la contrada. Toenon se placèt coma lauraire de cap a Senta Gabèla, al domeni d'Ampolhac grand de 210 sesteradas. Sèt ans aprèp en 1879 tornèron a la bòrda de Montaire al pè de Savardun. *Catherine* s'èra mudada en *Marguerite* dita Margòt e aviá un frairon de sèt ans, Francés.

Normalament a aquela epòca, quand òm botava Pascas abans les Ramèls, sul pic que la futura maire se n'avisava, las doas familhas fasián tot per organizar al pus vite le maridatge dins le pus grand secret. Per tot aquò calíá comptar a pus prèp dos meses. Puèi normal coma natura que s'espelís, la maire avançaira pichonava abans tèrme d'un setmeson o d'una setmesona. Malgrat que d'unes suspicioses ne risèsson d'amagat, res a dire, tot èra normal... o gaireben.

Perqué doncas Jana e Toenon aprofitèron pas d'aquela estrategia ? A solide qu'ac saurem pas jamès, mas aquò rai e que dure le secret! Sustot qu'agèron en tot sièis mainatges e qu'una de lors filhas, la Guilhaumeta, fuscquèc ma menina mairala.

Istòria de mots d'Alan Vidal

Setmeson es le diminutiu de "sèt meses" que s'utilizava abans per parlar d'un nenet que naissiá abans tèrme al cap de 7 meses. Mas amb las imprecisions de la causa e las ignoràncias dels païsans de temps passat cossí doncas podían comptar aqueles sèt meses ?

Vertat mas per un coble primipar i a un jorn conegut de tot le monde, le del maridatge. Una naissença a uèit meses aprèp le maridatge, per pauc que la maire s'avance d'un pauc pareissiá normala ; se parlava pas de uèitmesons. Mas a sèt meses i a fòrta suspicion d'unas Pascas abans les Ramèls! Dins aquel cas le mot de setmeson manca pas d'ironia ; desculpabiliza la maire cèrtas mas nos ditz a l'encòp "sèt pas colhons, avètz comprés!" Sola la lenga nòstra pòt inventar mots tant expressius e rics.

Se poiriá parlar, a tan fèr, d'un sièsmeson mas aquí non... l'anquet es tròp gròs, es pas credible!

Le mot es pas forçadament d'invencion locala ja que se tròba dins les dictionaris de Laus e d'Alibèrt.

Una **sesterada** èra la tèrra que se podíá semenar amb un sestièr de blat. Un sestièr valiá 160 litres siá a pus prèp 120 kg de blat. Pus tard s'evaluèt la sesterada a 5000 mètres carrats (mièja ectara). Le mot s'empleguèt en cò nòstre d'uscas las annadas 1960.

Un **mèstre-vailet** èra sustot un vailet e rarament un mèstre. En rapòrt a un simple vailet èra lotjat sus la bòrda pel patron. Pr'aquò la paga èra estequida e la situacion precària, sens cap d'espèr d'evolucion. Quand arrestavan de trabalhar comptavan sus un filh o una filha per se trobar pas defòra.

Un **miejaire** menava una bòrda a mièjas es a dire que fasiá tot le trabalh e partejava les produïts amb le proprietari. Una pachaca inequitable mas fòrt utilizada ça que la, tament qu'en francés *métairie* es vengut sinonim de bòrda.

Al còp que ven !